

RUSYA İHTİLÂLİ HAKKINDA

(Bu düşünceler ihtilâlin ilk günlerinde yani çarın düşmesiyle Kerenski'nin başkanlığında kurulan geçici hükümet zamanında yazılmış ve Sabah gazetesinin 18 Nisan 1917 tarihli sayısından itibaren beş makale olarak yayınlanmıştı).

Zihinler hâlâ Rus ihtilali ile meşguldür. Gerçi koca bir ülkede, fanatıklığı ile ve kutsal imparatorlarına olan sağlam bağlarıyla Avrupa'da şöhret ve ayrıcalık kazanmış bir millette istibdat ve monarşiyi temsil eden ve tanrısal haklara dayanan yani kullanageldiğimiz deyimle vatandaşları, eline Allah tarafından emanet edilmiş olan çarlığın büyük ve heybetli binası bir zelzele ile temelinden göçürmesi görülmeye değer bir manzara ve merak etmeye, ibret almaya değer bir büyük olaydır. İhtilâlin nasıl olduğunu ve günlük olaylarını gazetelerde telgraf haberleriyle az çok öğrendik. İlk günlerin harareti tavsadıkça, telgraf haberleri seyrekleştikçe kamuoyunun ilgisinin azaldığı da görülüyor. Dört hafta evvel her toplantıda her mecliste görüşme konusu olan ihtilâle ait sözler azalıyor. Fakat bundan dolayı halkın merakı azalmış sayılamaz.

Olayın çıktığını işittiğimizde ordunun alacağı durumu, çara taraftar olan askerin sessiz kalıp kalmayacağını ve birkaç gün sonra çarın kaçıp kaçamayacağını, kurulan geçici hükümetin halkoyu tarafından benimsenip benimsenmeyeceğini, Petersburg'ta (Leningrad) parlayan ev bark yakıcı alevlerin büyük şehirlere ve diğer illere sıçrayıp sıçramayacağını düşünerek birtakım fikirler ve varsayımlar yürütüldü. Meselede asıl düşünülecek şey kişiye ve zamana ait tek tek olaylar olmayıp ihtilâlin doğuracağı sonuçları anlamak ve görebilmek, bekleyen bakışlarımızın görmek istediği şeyi ki bu devam eden savaşa etkisidir, incelemek ve tahmin etmektir.

Bir ihtilâli gereği gibi araştırmak ve incelemek için ortamı iyi bilmek lazımdır. Halbuki Rusya'nın iç durumunu, sosyal ve siyasi eğilimlerini yakından bilmiyoruz. Ne eski yöneticileri ve ne de bugün idare dizginlerini ellerine alan yüksek yöneticileri tanımıyoruz. Bilgilerimiz vaktiyle okunmuş eserlerden kalan bilgilere ve görevle Rusya'da bulunmuş olan dostlardan öğrenilmiş bilgilerden ibarettir. Böyle az ve eksik bir bilgi ile derin bir incelemeye girişmek doğru olmaz. Fakat tarih bilimi günlük olaylarından gelecek için, gelecekte oluşacak benzeri için uygulanabilecek birtakım teorik kuralları çıkarır. Bu kuralları insanlık hakkında geçerli tabii kanunlardan sayar. İşte bu geçerli kıyaslama usulüne uyarak ihtilâl olayının alacağı yöne göre meydana getireceği şekilleri inceleyecek ve hükme bağlayacağız. Makalemizi iki kısma ayırarak evvela ihtilâlin sebeplerinden ve onu meydana getiren faktörlerinden ve sonra muhtemel sonuçları üzerinde konuşacağız.

Bu ihtilâlin sebepleri ve meydana getiren faktörleri nelerdi?

Romanof Hanedanı Rusya'nın bugünkü gücünü ve büyüklüğünü meydana getirmiş, memleket sınırlarını Baltık kıyılarından Büyük Okyanus'a kadar ulaştırmış ve saltanat bayrağı yanına kutsal âsâyı da dikerek kilise tarafından da yüceltilerek Kutsal İttifakını (1) dağılma tarihi olan 1825 senesinden yani Nicola I. nin tahta çıkışından beri çağın ve zamanın ilerleme gereklerinden olan idari ve siyasi yeni usûllere karşı düşmanlık göstermiş ve eski istibdat usulünde ısrar edegelmiştir. 1825'te ölen Aleksandr I. XVIII. yüzyıl felsefesiyle yetişmiş iyilik sever ve tebasını koruyan bir hükümdar olması ve 1855'te tahta çıkan Aleksandr II. "Serf" usulünü(2) kaldırarak bir çeşit esir olan elli milyon kadar köylüyü esaretten kurtarması ve Zemstvos seçilmiş meclisleri kurması ve genel hakların genişletilmesi konusunda yararlı haklar tanınması esaslı reformların ortaya konmasına yeteri kadar yardım etmedi. Rus saltanatının gücünün korunması ve geniş ülkenin birlik ve beraberliğinin korunması istibdat idaresinin devamı ile mümkün olacağına inanan birtakım sözü geçerli kişiler genel hakların genişletilmesini zararlı sayıyorlar ve ona karşı çıkıyorlardı. Mesela meşhur gazeteci Katkof İkinci Aleksandr'a memleketi atalarından miras kalan eski tarzda yönetmesini yani basına ve üniversitelere hürriyet vermek gibi fikirlerden vazgeçmesini, aksi takdirde hükümetten el çekmek gerektiğini açıkça hatırlatmaya kadar ileri gitmişti. Fakat Rusya'da sayısı az amma eğitim ve kültürü yüksek bir aydın sınıf oluşuyordu. Bunlar çoğunlukla batılı okullarda okumuş olduklarından orada yürürlükte olan yeni ve ileri usullerin memleketlerinde de uygulanmasını istiyorlardı.

Çar tek ve kesin emir verici olup her emri kanun hükmünde sayıla geldiğinden keyfi hükümetin sınırı yoktu. Çar ailesinden olan grandükler savurganlıkları ve sınırsız atıp tutmaları ve bencil tutumları ile pek fazla dile düşmüşlerdi. İçlerinde halk tarafından tutulan olgun ve bilgin kişiler pek azdı.

Topluluk fertlerinin bolluk içinde bulunması ve halkın mutluluğunu sağlayacak şartları elde etmek, anlamsız sosyal ve dini geleneklerden onları kurtarmak amacıyla geçen yüzyıl ortalarında Nihlist adıyla gizli bir cemiyet ortaya çıkmıştı. Başlangıçta düşünür ve yurtseverlerden oluşan bu cemiyet çalışmalarını propagandalara ayırdı. Fakat yayın ve sözlü ve yazılı propagandalarla durumun düzeltilemeyeceğini anlayarak kanlı eylemlere ve suikastlere başladı. Vahşi saldırıları arttıkça hükümetin baskısı da kan dökücü zalim bir şekil aldı. Nihlistler hükümet başkanlarını, polis ve jandarma subaylarını, askeri kumandanları, savcılarını hulusa kendilerine zararlı ve engel olanları ayrı ayrı vurup öldürüyorlardı. Çar Aleksandr II. in da başını yemişlerdi(1881) (3). Fakat bununla amaca ulaşmak ve karşılarındaki büyük ve muntazam güçlere galip gelmek mümkün değildi. Haklarında işkenceler ve eziyetler yapmaktan geri kalınmadı. Zindanlar ve Sibiryaya sürgün yerleri

Nihlistlerle doldu. İdam sehpaları boy göstermekten geri kalmazdı. Eylemde gösterdikleri korkusuzluk ve şiddet derecesinde sorgularında amaçlarını son derece sakin ve tam bir inançla söyleyen ve savunanlar az değildi. Kadınlar ve İsviçre’de eğitim görmüş birtakım kızlar da bu partiye girmişlerdi.

Lehistan ihtillallerinden (4) sonra imparatorluğa bağlı olan ve milli varlıklarını devam ettirmek isteyen çeşitli halkların Ruslaştırılması politikası ortaya çıktı. Bu politikanın yaratıcısı olan Panislavizm geniş bir plan dahilinde bütün Slav kavimlerini-Rusya dışındakileri de- birleştirmeye çalışır oldu. Gerek Nihlistlerin ve gerek Panislavistlerin ateşli çalışmaları geçen yüzyılın sonlarına doğru sönmüştür. Şöyle ki Nihlistlerin elebaşları ve en cesur saldırganları yok edildikten sonra fikir akımları başka bir yön aldı. Kanlı vahşet olaylarını yapanlar yerine sosyalist adı altında yine sosyal ve ekonomik reformlara taraftar yeni bir parti türedi. Bu parti Avrupa’nın diğer ülkelerinde olduğu gibi iddialarını teorik alanda tutmuş ve felaketini hazırlayacak teşebbüslerden mümkün olduğu kadar kaçınmıştır.

Panislavizm fikirleri de dolayısıyla dış politikaya dokunduğundan bugün modası geçmiştir. Fakat bu iki kuruluş uzun zaman Rusya’yı büyük dertlere uğratmıştı. Bu hay huy arasında aydınların sayısı artıyor ve değerleri yükseliyordu.

Dış politikaya gelince Prens Bismarck Rusya ile iyi geçinmeye(5) büyük önem veriyordu. Almanya imparatorunun İstanbul’a ilk seyahatine istemeyerek razı olmuştu. Çünkü bu seyahati Rusya’yı gücendirmeye değmez sayıyordu. O sırada Fransızlar Almanya’ya karşı kendilerine bir koruyucu arıyorlardı. Rusya’dan güler yüz görünce, Bismarck politik hayattan çekildikten sonra Ruslarla resmi şekilde bir ittifak kurdular. Rusya’ya savaş araçları sağlanması için parça parça on altı milyar frank kadar büyük bir borç verdiler. Gerçi bu borcun bir kısmı bayındırlık ve sanayi teşebbüsler için verilmiş ise de asıl amaç Almanların muhtemel saldırılarına karşı Rusların pazusu kuvvetli ve eli silahlı bir bekçi olması idi.

Nikola II. 1894’te tahta çıktığı zaman tabiatı bakımından sakin ve barışçı olmasından dolayı düzelme ümitleri uyandı. Lahey barış konferansının toplanmasını teşvik etmesi ve Zemstvos örgütünde bir adım daha ileri giderek milletvekillerinden oluşan Duma’yı(6) açması ilerencilik sayılabilir. Fakat gerçek meşrutiyet taraftarı olanlar Duma’nın yetkilerini yeterli bulmuyor, istibdat taraftarları ise onu hükümet makinesinde fazla bir âlet gibi görüyorlardı. Duma hiçbir zaman yönetimin yeni kurallarını uygulayacak mevkie çıkmamıştı.

Balkan Savaşı fırtınası yarımadayı (Balkan Yarımadası) alt üst ettiğinden onun bıraktığı yıkıntılar altından bugünkü büyük savaş (I. Dünya Savaşı) çıktığı vakit (1914X7) Fransa’nın milyarlar bahasına tuttuğu bekçi yüzünden başı derde girdi. Rusya’nın askeri hazırlıkları

mükemmel, sınır istihkâmları sağlam, askeri demiryolları hazır, silah ve cephane donatımı kusursuz olması gerekiyordu. Halbuki o paraların ancak bir kısmı yerine harcanmış, diğer bölümü birer suretle yok olmuştu. Alman ordularının ilk saldırısında bu gerçekler ortaya çıkıvermişti. Polonya zaptolundu, sınır kaleleri karşı koymadan düştü, Rusya silah ve cephane isteklerini acı çığlıklarla müttefiklerinin kulağına ulaştırmaya başladı. Fransız milyarları savurganlık rüzgârıyla havaya uçmuş veya rüşvet keselerini doldurmuştu. Gizlenmesi mümkün olmayan bu gerçekten ve mağlubiyetlerin tabii facialarından halkın üzülmemesi kabil değildi. Vatanseverlerin şikâyetleri yükselmekte ve yer yer karışıklıklar çıkması sözlerin eyleme geçtiğini göstermekte idi. Maddi ve manevi acılar arasında halkoyu kabahatliyi aramaya ve bütün intikamını ondan almaya kalkışacaktı.

Çar Nikola II. doğuştan savaşçı ve fikir bakımından fazla hareketli değildi. Sofuluk içinde büyümüş olduğundan papazlara ve onların öğütlerine saygılıdır. Fakat mağlubiyet ayıbı hükümdarlar için bir ağır yük olduğundan karargâhlarda dolaşmaktan ve çeşitli cephelerde askerlerini cesaretlendirmekten geri kalmamıştır.

Çarıçe (Aleksandra Feodorovna) Hess-Darmstad(8) Hanedanına mensup bir Almandır. Almanya imparatorunun yengesi Prenses Henrie de Prusse'ın küçük kız kardeşidir. Zayıf yürekli olan çar üzerinde etkili olageldiği ve Almanlık duygularını unutmayarak Alman dostluğundan vazgeçmediği ortada dolaşırken bu savaşın çıktığından beri kız kardeşi ile gizli haberleşmede bulunduğu söylentileri çıkmıştı. Bu haberleşmeler Rusya'nın askeri durumuna dair haberleri ve diğer taraftan Almanya politikasının propagandasını yapmakta olduğu şüphesi zihinleri ilk tırmalayan şeylerdi. Kadın halk nazarında bir casus görünerek aleyhindeki kin ve düşmanlık artıyordu. Bu suçlamalar yeterli değilmiş gibi garip bir söylenti daha çıktı. Güya Prenses Henrie de Prusse yazdığı mektuplarla yetinmeyerek, kimliğini saklayarak gizlice İsveç yoluyla bir iki defa Petersburg'a gitmiş ve kız kardeşiyle görüşmüş imiş; Rusya'da ayrı barış yapma sözleri ondan sonra ortaya çıkararak Çar Nikola II. de aynı barışa inandırılmış imiş. Hattâ bu söylenti Fransa ve İngiltere'ye de yansıdığından soruşturulması hususunda özel memur gönderilmesine lüzum görülmüş ve Lord Milner'in Petersburg'a yaptığı bilinen görevi bu işin soruşturulması ile ilgili imiş. Bu söylentilerin ne dereceye kadar doğru olduğu kestirilemez ise de savaşın kızıışmış olan hayalleri heyecanlandırmaya fazlasıyla yetmiştir. Rahip Rasputin'in(9) esrarlı ölümünde bu durumun etkisi olduğu büyük bir ihtimaldi. Almanya imparatorunun Rusya çarına etki yaptığı yolunda gazete sütunlarında ara sıra görülen havadisler de bu söylentinin serpintileri olsa gerektir. M. Betmann Holweck'in(10) uzun nutuklarının birinde bunu açıkça red ve inkâr etmeyi gerekli görmesi de dikkat çekicidir.

Savaşın akışı uygun gitmiyordu. Romanya'yı (kendi taraflarında savaşa girmek için) kandıran devletler grubu (İtilâf Devletleri) siyaset adamları Romanyalılara Rusya'nın büyük yardımını kesin olarak vâdetmişlerdi. Halbuki sonuç umdukları gibi çıkmadı. Romanya durup dururken ülkesinin yansını istilacıların ayaklan altında ezdirdi. Rus ordularının uğradığı kayıplar ve ziyanlar ve cephane yokluğu zararı önlemek yolunu da kapatıyordu. Bütün bu haller kaynaşmayı artırmakta ve bir büyük bunalımın pek yakın olduğunu göstermekte idi.

Çar ve özellikle karısı halkın gözünde kabahatli ve milletin şeref ve namusunu kayırmayarak ayrı barış yapmak lekesi ile sanık olduğundan kin ve garezle dolu olan halkın kalbinde bir kıvılcımla ateş alacak bir barut deposu halini aldığını gören hanedanın gerçek dostları elbette sarayı uyarmaya teşebbüs etmişlerdir. Hattâ geçenlerde gazeteler Grandük Nicola'nın gizli bir mektubunu yayınladılar. Bu uyarılar ne yazık ki kâr etmemiştir. Başa geçen bakanlar şikâyet konusu olan durumu yumuşatmaya ve halkoyunu yatıştırmayı başaramamışlardır. Hükümet ile Duma arasında uzayıp giden anlaşmazlıklara bakılırsa devlet adamlarının Duma'ya önem vermemekte ve haklı isteklere değer vermemekte ısrar ve eski istibdat usulü ile işleri yürütmekte inat ettikleri anlaşılıyor, çarın etrafında bulunanların gerçeği görenlere yardımcı ve istenilen reformlara taraftar olmadıkları görülüyor. Yoksa güvenilir bir hükümet kurulup Duma'nın amacı belli olan fikrini okşayarak bu ihtilâl borasını atlatmak belki mümkün idi.

Makalemizin ikinci kısmına giriyoruz. Medeniyetin gelişmesi milletlerde birtakım arzular doğurur. Yaratılışın amacı gelişme ve yükselmedir. Bu amaca götüren Allah vergisi yeteneğin toplumda her zaman engellere uğradığı tarihin çeşitli devirlerinde görülür.

Allah'ın hediyesi ve çalışma gücünün eseri olan bu yetenek, ilerleme ve tabii ihtiyaçların gelişmesine sonsuza kadar engel olmak mümkün değildir, atılan engeller dikiş tutmaz. İnsanlık emel edindiği değerli amaca ulaşmak için çırpınıp çabalamaktan geri durmaz. Sürekli gayreti ile mutlaka amacına kavuşur. Ancak çalışmanın ve kavuşmanın ölçüsü bilgi ve anlayıştır. Milletın toplu hayat şartları şimdi nasıldır, gelecekte nasıl olmalıdır, bunları iyice anlamadıkça, zekâ ve bilgi ışığı önder olmadıkça ne kadar çalışsa etrafını ve geleceğini göremez. Çalışmaları da sonuç vermez. Ve bir de arzu edilen meyve olgunluğa erişmiş olmalıdır ki fayda sağlansın.

Siyasi insan toplumlarında bu mevsimin geldiğini birtakım işaretler haber verir. Bu işaretler, milletin amaçlarının hedefine varması için istediği haklarına bilgili ve gayretli bir şekilde ayaklanması ve buna karşı onu ezmek isteyen kuvvetin tükenmesi ve düşmesidir. İşte bu gayret ve direnmelerin doğurduğu çekişmeler çoğunlukla kan dökülmesi ile karışır

ki buna ihtilâl, daha doğru deyimle politik inkılâp adı verilir. İhtilâl ve inkılâp kelimeleri aynı anlamda kullanılmamalıdır. Gerçi bu iki durum birbirine o kadar karışır ki ayırması gayet zor olur.

İhtilâl bir sınıf halk tarafından özel çıkar ve gazez sebebiyle meydana gelirse değişikliğe sebep olmaz. Vaktiyle bizdeki Yeniçeri ihtilâlleri gibi. İnkılâp ise milletin ve millet namına hareket eden akıllı liderlerin tabii haklarını elde etmek için düzenlenmiş ve hazırlanmış bir ayaklanması ve başarısı sonucunda görülür. Şu tarifimize göre Rusya'da şimdi ortaya çıkan olayı bir inkılâp olarak saymak daha doğru olur(11).

Rusya ihtilâli nereden çıktı? Milleti temsil eden Duma'dan çıktı. Eğer bir askeri birlikten veya herhangi parti ve gruptan çıkmış olsa idi etkisi sınırlı olurdu. Fakat Duma üyesinin önyak olması ve askeri birliklerin, siyasi partilerin ve diğer grupların onlara uyması inkılâba ciddi bir şekil vermiş ve yönetim usulünün ve eski politikanın birçok değişikliklere uğrayacağında şüphe ve tereddüde yer bırakmamıştır.

Bu düzeltmelerin ve değişikliklerin muhtemel şekillerini gözden geçirelim. Rus milleti bugün beş sınıfa bölünmüştür. Birinci sınıf meşrutiyetçiler. İkinci sınıf sosyalistlerdir ki milletin başında söz sahibi bunlardır. Üçüncü sınıf olan ordu görevi gereği konuşmaktan alıkonulmuştur. Dördüncü sınıf olan çarlık taraftarları korkudan ağızları kapalı, beşinci sınıf olan köylüler ki milletin yüzde doksanını oluştururlar. Henüz şaşkın ve sonucu beklemektedir. Bugün konuşmaktan ve fikrini söylemekten yoksun olan sınıf liderleri söze başlar ve köylü de bilir bilmez ortaya atılırsa gerçek ihtilâl o zaman bütün korkunçluğu ile hakim olarak her kafadan çıkan birbirini tutmayan seslerle ortalık bir curcuna sahnesine döner. Bugün bu anlama gelen bir şey yoktur. Ama imkânların her şeye müsait olduğunu ve yarının karanlık olup rüzgâr cadısının neler yumurtlayabileceğini hatırdan çıkarmamalıdır. Gün güne uymaz ve feleğin çarkı hep aynı yönde dönmez.

İhtilâlin sebeplerinden ve sebep olanlarından bahsettiğimiz sırada eski hükümet sisteminin düzeltilmesine zaten şiddetle ihtiyaç duyulmuş iken bu harbin ortaya çıkardığı türlü fenalıklar ve yenilginin meydana getirdiği acı tesirlerin de eklendiğini, kül altında ışıldamakta olan fitne kıvılcımını söndürmek mümkün iken çarın hükümeti hiçbir varlık ve ustalık eseri gösteremeyerek aksine onu körüklediğini yazmıştık. Beceriksiz körükçüler cezalarını ve kendilerine yaraşanı bularak birkaç gün içinde hapslere atıldılar ve efendileri (çar) yerinden atılmış ve sarayında tutuklanmış, taraftarları birer köşeye sinmiştir. Oniki kişiden oluşan bir geçici hükümet sorumluluğu üzerine alarak başa geçmiş, kendi içlerinden olmamak üzere bir bakanlar kurulu kurmuş, ordunun ve büyük şehirlerin uyum ve güvenini sağlamış; kurucu meclis toplanarak Rusya'ya beklediği hürriyet ve düzenin verileceğini

vaad ve müttefikleriyle ilişkilerinin süreceğini ve işbirliği yaparak eskisi gibi savaşa devam edileceğini ilan etmiştir. Üyelerinin çoğunluğu ılımlı meşrutiyetçi olduğundan bildirilerinde ve ilânlarında birbirine zıt hükümlerden çekinmeyi ve halkın kavuşacağı hürriyete ve savaşın şerefli biteceğine dair ılımlı bir dil kullanmayı ve meşru hükümetin kurulmasına kadar idareyi elden bırakmayacak ise de meşru hükümet kurulduğu zaman sahibine vereceği hakkında dolaylı olarak açıkladığı görülmektedir. İyi niyetinde ve tuttuğu yolda bugün şüphelenmeyi ve karşı koymayı gerektiren bir şey yoktur. Fakat amaçlarını kolaylıkla gerçekleştirebilecek mi? Yukarıda saydığımız beş sınıf halk işe karışır üstünlük iddiasına kalkarsa ne olabilir? Biraz da bu yönleri inceleyelim.

Geçici hükümet Çar Nicola II.nın zorla istifasından sonra (15 Mart 1917) küçük kardeşi Grandük Mişel'e tahtı teklif etti. Grandük kabul etmedi ve özür olarak her şeyden önce kurucu meclisin toplanıp hükümet şeklini tayin etmesi lüzumunu ileri sürdü. Bu nazik red şekli saltanat geleneklerine uygun ve gayet doğru bir hareketti. Ve dolaylı olarak "siz kim oluyorsunuz ki bana saltanat teklif ediyorsunuz, bu yetkiyi kimden aldınız? Milletin meşru vekilleri toplansın, hükümet şekli tayin olunsun, bana onlar teklif etsinler. Eğer hükümet şeklini uygun görürsem o vakit kabul ederim" azarlayıcı cevabı vardı. Dikkate değer önemli bir nokta da Romanofların(12) tanrısal haklarına karşılık millet hakimiyeti esasına bir çeşit uymasındır(*) .

Bu itibarla geçici hükümetin ilk teşebbüsü sonuçsuz kaldı. Fakat müteşebbisler bundan müteessir olmadılar, mevki hırsı ile bir müddet daha tatlı hayallerini sürdürmeye iyi bir sebep buldular. İnsanlardan her şey beklenmez mi?

Kurucu meclisin toplanmasına gelince, bütün zihinler ihtilâl ateşi ile kızışmış ve savaş kaygısıyla meşgul ve dolu iken seçim yaptırmak imkânsızdır. Seçimlerin halkın oyu ile yapılacağına göre sonuç belli değildir. Bunalım zamanında seçilecek mebuslar geçici hükümetin istediği ılımlı meşrutiyet taraftarlarından mı olacak, yoksa daha ileri uçtakiler mi galip gelecek?.. Burası da belli değildir. Savaş için harcanması gereken ortak çalışma kürsü münakaşalarıyla bozulmaz mı?

İşte bu noktalar gerçekten düşünmeye değer olduğundan kurucu meclis seçiminin savaşın sonuna bırakılması zorunlu olmuştur. Demek oluyor ki bugünkü hükümetin esas amacı savaşın sonunu beklemek, o vakit kurucu meclisi toplayıp hükümet şeklini tayin ettirmek ve kendince en elverişlisi olan ılımlı meşrutiyete kavuşmaktır. Kurucu meclisten beklediği karar çıkarsa grandüklerin milletçe en iyisi sayılan şahsa hükümetin bırakılması bu düşünce tarzının tabii bir sonucu olacaktır. Rusya için en hayırlı çözüm yolu budur. Yani

ılımlı bir meşrutiyet esası üzerine hazırlanmış bir anayasa ve bu anayasaya uygun hareket edecek bir imparatorluk hükümeti (çar yine Romanoflardan olmak üzere)dir.

Sosyalistler galip geldikleri takdirde, çünkü bunlar bolşevik ve menşevik yani aşırı ve ılımlı adıyla programları farklı iki kısma bölünmüş olup hükümet şeklinin ya bolşeviklerin istedikleri gibi aşırı hürriyetlere(13) veya menşeviklerin gayeleri gibi ılımlı cumhuriyete dönüşeceği basının verdiği haberlerden anlaşılıyor. Rusya'nın coğrafi durumuna ve milliyetler ayrılığına göre en aşın hürriyet ve ne cumhuriyet ile idaresi, birliğinin ve düzeninin devamlılığı mümkün olamaz. Bilindiği gibi sosyalistler çoğunlukla işçilerden meydana gelmiştir. Fabrikalarda yağ ve demir kokuları içinde sabahtan akşama kadar çalışıp geçimi gündeliğine bağlı ve çalışmadığı günler için geçimi belirli ve gündeliğinin artması sınırlı olmakla beraber işçi başının veya fabrikatörün lütfuna bağlı olan bu sınıf halk, zenginlerin parasına karşı kıskançlık ve düşmanlık bakıştan kabarmış olduğundan bütün ümidini siyasal ve sosyal büyük bir değişikliğe bağlamıştır. Yürürlükte olan kanunlar kara bulutlar gibi ümitsizliğini artırmaktadır. Bugünkü sistem tamamıyla bozulup yeni bir düzene girmedikçe durumunun düzeleceğine inanmamaktadır. Koca bir ülkeyi, kültür düzeyi yeterli olmayan bir milleti, daha doğrusu cinsleri ve istekleri ayrı bir kavimler topluluğunu cumhuriyetle veya ona yakın aşın hürriyetle bir birlik altında tutmak zordur. Sosyalistlerin kazanması halinde kıskandıktan zenginlerin mal ve mülküne el uzatmak ve bunları zorla ele geçirmek ve bolşeviklerin komünizm nazariyelerini uygulamaya kalkışmak ihtimali de vardır. Bu sebeple cumhuriyet usulünün uygulanması Rusya için tamamıyla zararlı olacaktır. Er geç sonucu bugünkü büyük saltanatın dağılması olur.

Üçüncü sınıf olarak saydığımız ordu devletlerce yalnız uygulama aracı durumundadır. Onun kendi başına hükümet idaresine ve politikaya karışması tehlikeli olur. Soylulara mensup ve sayılan az olan subaylar hariç diğer subayların çoğunluğu eğitim görmüş, görevine ve yurduna bağlı onurlu kişilerden olup savaşın yorgunluğu ve eski idarenin haksızlıkları ile bezgin hale gelmiş ve aslında reformlara taraftar olsalar bile her ordu gibi yürekleri vatan sevgisi ile dolu olduğundan halkın yararını nerede görürlerse oraya katılmaları tabiidir. İçlerinde bazı sivri akıllılar ve gericiler bulunabilir. Fakat hepsinin geçici hükümetin görüşüne katılması kuvvetle ümit edilebilir. Ama erler özellikle denizciler ihtilâlin ilk günlerinde subaylarını dinlemeyerek ve sosyalistlerin kışkırtmalarına uyarak Petersburg içinde sağa sola pervasızca silah atarak, öldürmeye, yakıp yıkmaya ve sarhoş haytalıklara koyulduklarından bu şartlar altında ordunun düzenli hale dönüşmesi şüphelidir.

İhsanlara ve nimetlere boğulmuş olan müstebit çarlık taraftarlarının fanatik bir hareket yapmaya artık güçleri yetmeyeceği anlaşılıyor. Bundan sonra geçmişi anmakla vakit

geçirsinler, çünkü kıvılcıkla başlan ezileceği muhakkaktır. Ancak gelecek hükümetler hata yaparlar da onlara ışık tutmaya yönelirlerse fanatiklerin harekete geçmesi uzak değildir. Fakat bu hareket, ölüm çırpınması gibi olacaktır. İstibdadın modası geçmiştir.

Milletin büyük çoğunluğunu oluşturan köylülerin de dernekler kurmaya ve isteklerini duyurmaya başladıkları haber alınmıyor. Siyasi işlere kayıtsız olan bunların istekleri olsa olsa vergilerin azaltılmasından ve genel güvenliğin yaygınlaşması ve sağlanmasından ve büyük çiftliklerin küçük parçalara bölünerek kendilerine dağıtılması ve satılmasından ibaret kalır. Onlar için hükümet şekli münakaşaya değer meselelerden değildir. Değerlendirme güçleri olmadığından fikirleriyle de iş görülemez. Ve bir de tarımla uğraşmaları dolayısıyla her zaman dua elleri Allah'a açık olup yağmuru, güneşi ve bereketi ondan beklerler, inançları ve kadere imanları sağlamdır. Sosyalizm fikirleri onlara bulaşmamıştır. Sosyalistler papazları dünya gözüyle görmek istemezlerse de tarımla uğraşanlar onların en yakın topluluğudur. Uzaktan kiliselerin çanı çalınca yerlere kapandıklarını görenler pek çoktur. Acaba bugün çarın başına gelen felaketleri duyup da resmi önünde haç çıkaran(14) kadın erkek köylüler az mıdır? Kutsal çan eza ve cefada Hz. İsa'ya benzeterek kalplerini heyecanlandıran ve gözlerinden yaş akıtan papazlar köylülerden büsbütün uzaklaşmış mıdır? Bu soruların cevabı olumsuzdur. Şu da var ki doğruyu görme yetenekleri az olduğundan her çeşit propaganda, duygularına uygun olmak şartıyla, onlarda sonuç verecek yer bulabilir. Tath ve okşayıcı sözlerle fikir değiştirilmeleri örnekleriyle sabittir.

Bugünkü savaşta vücutları ve mallarıyla en büyük fedakârlık kendilerine yüklenmiş olduğundan savaşın devamından onların da bıktıklarından şüphe edilemezse de değerleri miktarlarından az olması bakımından bugün işleyen siyasi çarkta bir anlamda önem taşımazlar. Yalnız ekonomik olan isteklerinin de ürkütücü söz vermelerle geçiştirilmesi zor olmaz.

Özetlersek ihtilâlin yönü ve akışı ılımlı bir meşrutiyete doğru olduğu görülmektedir. Atılacak temelin sağlam olması sâkin, rahat ve etraflı düşünülerek yerleştirilmesine bağlıdır.

Bugün sözünü yürüten geçici hükümete, ılımlı meşrutiyetçilere rakip büyük bir kuvvet vardır. O da bolşeviklerdir. Bilindiği gibi ihtilâller fırtınalar gibi ortalığı dalgalandırır. Dalgalar arasında o zamana kadar bilinmeyen şeyler ortaya çıkar. Kargaşalık devirlerinde hakimiyet olgun ve tedbirli hareket etmek isteyen akıllı ve etraflı düşünenlerin elinde kalmaz. İleri fırlayan atılğanlara geçer. Rusya ihtilâli henüz kesin sonuca ulaşmamıştır, âdi adımla yürümektedir. İşçi sınıfı adına kongrelerde, komitelerde, sovyetlerde nutuk atan başkanları ateşli konuşmaları halkın ayaklanmasını şiddetlendirerek uyanacak hırslar yeni fırtınalar doğurabilir. Gerçi durumun gidişi uzaktan bize zararsız gibi görünüyor. Ama bu

sessizlik ve durgunluk gerçektir midir? Her an kargaşalık fırtınasının tazelenmesine engel yok mudur? İşçi sınıfının Kadelere yani ılımlı meşrutiyetçiler üzerinde zafer kazanması ihtimali giderilmiş midir? Bunları yakından gözlemeye ve hüküm vermeye durumumuz ve bilgimiz yetersiz ve uygun değildir. Geçici hükümetin duruma hakim olmaya ve sözünü yürütmeye gücü yeteceğine inanmakta isek de diyebiliriz ki temelinden sarsılan bir binanın iki tarafa yıkılması muhtemel ve bir yangının havanın değişmesiyle yön değiştirdiği görüldüğünden zafer şahidinin yukarıda sözü edilen beş sınıftan İkincisine (sosyalistler) güler yüz göstermemesine ve hattâ gerideki üçüncü sınıfın da günden güne başoyuncu olarak ortaya atılmamasına kesin hüküm verilemez, ihtilâl her ihtimale kaynak olabilir. Fitne anası kamındaki yavrulan gizli gizli büyütür de bir anda kapar koyuverir.

Geçici hükümet yerini, şeriata ve kanuna uygunluğunu korumak için kanunlara göre hareket etmesi gerektiğinden rakiplerini ve düşmanlarını uzaklaştırmak ve bastırmak hususunda kanun yolundan sapmamaya mecburdur. Suyun bulanmasından dolayı dipten yüze çıkan taşkınlara söz dinletmek hayallerin delisi olan sosyalizm sevdalılarını ve hürriyet delillerini susturmak kanun yoluyla mümkün olamaz. Esasen ihtilâl karışıklığında kanunları olduğu gibi uygulatmak boş şeyle uğraşmak gibi olacağından azgınlığın disiplin altına alınması ve zincirlerini kırıp boşanan hırslarının idaresi pek güçtür. Ancak zor kullanılmış olsun. İstibdadı yok etmeyi görev edinen bir heyet kendisi şiddete dönüşürse şahsı ve mevki ile oynamış olmaz mı? İnanıldığı yolda kesin bir çelişkiye düşmez mi? Hem zorlama gücünü nerede bulacak?

Bir de on iki başlı bu hükümet on ay sonraya ertelenmesi bildirilen kurucu meclisin toplanmasına kadar fikirlerin ve görüşlerin birliğini koruması ve üyeleri arasında ayrılık ve anlaşmazlık çıkmaması kuşkulanan hususlardır. Kesin bir duruma geçmeye ve bütün sınıfların güven ve inancını, bütün güçleri ve fikirleri etrafında toplamaya gücü yeterse Rusya'ya değerli hizmetler yapmış olacaktır.

Bu son görüşlerimiz bir varsayım içinde kalabilir. Birkaç kere tekrar ettiğimiz gibi durumun değişeceğine delil olabilecek belirli bir işaret yoktur. Eğer ileri sürdüğümüz bu görüşler gerçekleşir ve hükümet etme gücü sosyalist cumhuriyet veya aşırı hürriyet taraftarlarına geçerse iki halden birine göre yukarıda söylediğimiz görüş sonuçları gerçekleşeceğinden devlet karanlık bir geleceğe düşecektir. Gericilerin başkaldırıp muvaffak olması ve ordunun işe karışması düşünülemeyeceği gibi tarımla uğraşanların da birleşmesine ihtimal verilmez, bu sınıfı, bir dereceye kadar, isteklerini yerine getirmekle memnun etmek mümkün ve kolaydır.

Sonuç olarak bugünkü mücadele ne şekilde biterse bitsin ihtilâl bir sarsıntıdır. Devlet binası sarsılmış ve sakin su bulanmıştır.

Bunalımlı bir savaş felaketi içinde birbirine zıt eğilimleri ve hevesleri uyandırıp bütünleşmesi gereken halkoyunu çeşitli yönlerde sürükleyici bir de siyasi münakaşa derdi çıkarılması Rusya için zararlıdır. Zararın hafifletilmesine devlet adamları, büyük bilginler, askerlerin ileri gelenleri, milletin onurlu kişileri memleketleri için, İngiliz ve Fransızlar menfaatleri gereği elbirliği etseler de alt üst edici fırtınanın yerinden oynattığı devlet gücünü yerine koymak zordur, savaşa az çok esir edecektir. Amma bu tesirin derecesini tahmin etmek ihtilâl olayını yakından görmeyi gerektirdiğinden bilmeden büyütüp de birtakım hayallere kapılmak doğru olamaz.

Bu ihtilâlin savaşa az veya çok etkileyeceği tanıklığa yer bırakmamakla beraber asıl beklenen duruma yani barışın çabuklaştırılmasına yardım edecek mi? Asıl can alacak nokta budur. İhtilâlden doğan geçici hükümet milletin bütün sınıflarının tam desteğini görmedikçe kendini barış yapmaya yetkili saymasını ümit etmeyiz. Genel isteğe bakmadan ve milletin oyunu öğrenmeden böyle büyük bir işe kalkmak bugünkü akıllı hükümetten beklenemez. Hattâ kendilerini her türlü baskıdan uzak sayan aşırıların bile kendi başlarına barış görüşmelerine girişmeleri uzak görülür. Barış herkes tarafından arzu edilmekte, savaşın devamı usanç bikkınlığı artırmaktadır. Fakat barış görüşmelerini açmaya kim ve nasıl teşebbüs edecek? Diyelim ki şartlar kararlaştırılsa kabul ve imza etmek için gereken yetki nereden verilecek? Bugünkü Duma meclisi milletin vekâletini taşıması bakımından sorumluluğu yüklenmedikçe veya başka şekilde kanuni yol bulunmadıkça barışın acele yapılması düşünülemez. *Times* (Tayms Gazetesi) bir makalesinde diyordu ki (Bugün Rusya'da gerçekten hükümet eden bir kurul yoktur. Rusya'yı idare eden kurulların da gerçek güç ve kuvvetleri yoktur. Birbiriyle çarpışan siyasi partiler, içlerinden hangisi gerçekten halkın çoğunluğuna dayanabileceğini bilmiyor. Hiçbir parti kendine güvenemediği için kesin bir istek veya teşebbüste bulunamıyor).

Barış şartlarının esasları ne olacağı resmi bildirimlerden ve kongrelerin kararlarından çıkarılabiliyor. Sosyalizm ülküsü milletleri kardeş saymak, her milletin tam bir serbestlikle gelişmesinde haklı olmak, başka ülkeleri istilâ etmeyi bir çeşit zorla alma kabul etmek prensipleriyle özetlenebileceğinden teklif edilecek şartlarda toprak almak ve vermek gibi şeyler bulunmamak gerekiyor. Yeni esaslar üzerine kurulmuş olan geçici hükümet de açıklamalarında bu prensipleri okşamıştır. Dışişleri bakanı Milyokof müttefik ve tarafsız devletlere yaptığı genel bildirisinde savaş ve savaş sonucu konusunda Rusya'da hiçbir şey değişmediğini ve zaferin sonuna kadar mücadeleye eskisi gibi devam edileceği gibi İstanbul

ve diğ er Osmanlı ÷lkeleri hakkında eski isteklerinden vazgeçilmediğini ilan etmiş ise de resmi dil gereğı olan bu sözlerin milletin düşüncesinde kuvvetli yankılar bulacağı şüphelidir. Bu sebeple yeni esaslara dayanan yeni usûl bir hükümetin toprak alıp vermeye razı olması ve toprak alma davâsını ileri sürmesi durumuna uygun düşmez, Özetle basında sık sık dolaş an barış sözlerinin gerçeğe dönüşmüş olması arzu edilir olmakla beraber henüz Rusya'da sorumlu yetkililer gör÷lmemektedir. Bakalım gelecek günler ne gösterecek(15).

* Grandük Miş el ahabplarından Prens Olga Ponyatin'in konağında konuk imiş. Adı geçen tarafından sonradan "Revue de Deux Monde" adındaki meşhur süreli derginin 1 Kasım 1923 günlü sayısında yazılan makalede iş in iç yüzü başka türlü gösteriliyor. Merak edenlere o makaleyi okumalarını tavsiye ederim.

AÇIKLAMALAR

1 — 1815 yılında toplanan Viyana Kongresinde Avusturya başvekili Prens Meternich'in teklifi ile memleketlerinde hükümdarlara karşı çıkabilecek halk hareketlerini önlemek amacıyla bir çeş it hükümdarlar sigortası diyebileceğimiz Kutsal İttifak kuruldu. Bu ittifak Avrupa'nın neresinde bir halk hareketi meydana gelirse onu elbirliğı ile önlemeyi amaç edinmişti. Bu ittifak 1830yılına kadar sürmüştür.

2— Serfusulü ile Feodal sistem anlatılmak istenmiştir. Serf, feodal sistem usulünde Suzeren denilen hakim sınıfın sahip olduğu topraklarda yaşayan ve her şeyi ile senyörün (efendinin) olan halk için kullanılan bir deyimdir. Bu sisteme Servaj adı da verilir. Çar Aleksandr II. 1861 'de çıkardığı bir emirname ile serf sistemi kaldırmış ise de Rusya'da uygulama değışmemiştir.

3— Çar Aleksandr II. Rusya 'da birçok sosyal reformlar yapmasını rağmen Nihlistlerin saldırılarından kurtulamamış 1881 'de yapılan bir suikast sonunda öldür÷lmüştür.

4— XVIII. yüzyıl sonlarında Lehistan'ın (Polonya) paylaşılmasında ÷lkenin en geniş kısmını ele geçiren Ruslara karşı Polonyalıların zaman zaman ayaklandıkları olurdu. Bu ayaklanmalar Rus ordularının şiddetli baskısı ile önlenirdi. 1848 ayaklanması bunların en önemlilerinden birisidir.

5— Prens Bismarck Almanya başbakanı olup Alman milli birliğinin kurulmasında başrolü oynamış ve 1871'de Alman İmparatorluğ u'nu ilan etmiş büyük bir politikacıdır. Avrupa'da Almanya için tehlikeli olabilecek bir gücün meydana gelmesini önlemeye çalışmıştır. İlk zamanlarında Osmanlı İmparatorluğ u ve dolayısıyla Doğı Meselesi ile hiç ilgilenmemiş ve Osmanlı İmparatorluğ u'nun kendisi için Pomeranyalı bir erin kemikleri kadar önemi olmadığını söylemiştir. Bu sebeple Alman İmparatoru Wilhelm 'in İstanbul'a gitmesine de engel olmak istemişse de 1889'da imparator, padişah Abd÷lhamid Hin konuğ u olarak İstanbul'a gelmiştir. Bu olay Türk-Alman yakınlığının başlangıcı olmuştur.

6— Duma, krallıkla idare edilen birçok Avrupa memleketlerinde bulunan genel meclisin Rusya'daki adıdır. Hemen hiçbir fonksiyonu olmayan bu meclis Rus aristokratlarından meydana geniş ve hükümdar istediğı zaman toplanırdı.

7 — 1871 'de Alman İmparatorluğ unun ilanından sonra Avrupa 'da, Almanya 'ya karşı bir güc dengesi kurulması amacı ile Fransa ve İngiltere "Entende Cordial" denilen ikili birliğı kurdular. Buna 1905'te Uzakdoğ u'da Japonlara yenilen Rusya da katılarak Üçlü İtilâf grubu meydana geldi. Buna karşılık Almanya da Avusturya ve İtalya ile Üçlü İttifak grubunu kurdu. İki grubun savaş hazırlıkları 1914 yılında Avusturya veliahdının Bosna şehrinde bir Sırp tarafından öldür÷lmesi ile I. Dünya Savaşı başlamış oldu. 27 Haziran 1914.

8— Hess-Darmstad Hanedanı Almanya'daki Hohenzolern, Saksonya ve benzeri büyük hükümdar ailelerinden birisidir.

9— Rasputin, Petersburg'taki Rus çarlarının sarayında özellikle çariçe ve çarın büyük sevgi ve takdirinin kazanmış basit bir rahip olup her ikisi üzerindeki bu büyük etkisi dolayısıyla Rus sarayında sözü en çok geçen birisi olmuşt u. Yaş adığı iğrenç hayat tarzı halk arasında büyük bir tepki yaratmış tı. Rus asillerinden bir prens tarafından gizlice öldür÷lmüştür. Rasputin'in Almanlar hesabına casusluk yaptığı halk arasında söylenti halinde yayılmış tı. Anlaşlamayan ölümünde bu söylentinin de rolü olduğu ileri sür÷lmüştü.

10— Betmann Hohueck o sırada Alman şansölyesi bulunuyordu.

11— İhtilâl ve inkılâp kelimeleri bugün dilimizde hiçbir anlamı ve dilbilgisi bakımından da doğru olmayan devrim kelimesi ile ifade edilmektedir. Dili sadeleştirme onu kelime bakımından fakirleştirme olmadığına göre bugünkü dil kargaşalığına bir son verilmesi bir kere daha ortaya çıkmaktadır. İhtilâl ile inkılâp kelime anlamlarıyla aynı manalar ifade ederler. İhtilâl bozulmak, inkılâp ise değişmek demektir. Ancak her iki kelime de siyasi terminolojide aynı anlamlar taşır. Siyasi anlamda ihtilâl Fransızca Revolution karşılığı olup bir devletin siyasi teşkilâtını, kanuni gereklere uymadan, değiştirmek için güç ve kuvvet kullanarak yapılan geniş çaptaki halk hareketleri demektir. İnkılâp ise devlet eli ile memleketin sosyal hayatının ve kurumlarının dengeli ve ölçülü usullerle köklü bir şekilde yenileştirilmesi demektir. Yazarın ihtilâlin tanımlanması hakkındaki açıklaması gerçeği uygun ise de inkılâp için yaptığı tanımlama gerçeği tam yansıtmadığı kadar Rusya'daki durum hakkında da doğru değildir. Çünkü 1917 yılının 18 Nisanında Rus ihtilâli henüz tamamlanmamış ve kesin şeklini almamıştı. Yazar makaleyi yazdığı 18 Nisan günündeki olayları değerlendirmiştir.

12— Romanof sülalesi Rusya'da 1612'de Rurik sülalesinin yerine geçen ve 1917 yılına kadar Rusya'yı idare eden çarlık ailesidir. Son çar bilindiği gibi Nicola II. olup 1918 yılında bolşevikler tarafından bütün ailesi ile beraber sürdürüldüğü Sibiry'a öldürülmüştür.

13— Yazar burada bolşevizmi o günkü tutumu ile dikkate alarak böyle söylemektedir. Çünkü o zamana kadar dünyada komünist idare hiçbir yerde kurulmadığından bunların ileri sürdükleri hürriyet sloganlarına göre hüküm vermektedir. O sırada batının bazı ünlü yazarları mesela Andrte Gide ve benzerleri de böyle düşünerek komünizmi övmüşlerdi. Gerçek durumu gördükten sonra çoğu fikir değiştirmişlerdir.

14 — Bütün Hıristiyanlarda olduğu gibi Ortodoks Ruslar da dua esnasında Hıristiyan azizleri önünde diz çökerek bizim haç dediğimiz istavruz çıkanlar. Fanatik Rus köylüleri için çar aziz (kutsal) sayıldığından onun önünde de haç çıkarırlardı.

15 — Yazarın henüz Rus ihtilâlinin başlangıcında olayların tam gelişmediği ve rayına oturmadığı bir sırada yazdığı bu makale Rusya'nın geleceğine ait birtakım tahmin ve faraziyeleri kapsamakta olduğundan gerçekleri tam olarak yansıtmamaktadır. Bununla beraber geleceğe ait ileri sürülen tahminlerde büyük bir isabet bulunduğu da açıkça görülmektedir. Makalenin yazılmasından sonra Rusya'da olayların gelişmesi kısaca şöyledir: Ekim 1917 ihtilâlinin sonradan Kerenski'nin kurduğu geçici hükümet komünistler tarafından devrilerek Lenin başkanlığında bir "Halk Komiserleri Meclisi" adıyla komünist proleterya diktatörlüğü kurulmuştu. Bu yeni rejim Kızıl Ordu 'ya dayanıyordu. Bu ordu ile komünistler sosyal demokrat bir hükümet kurmak isteyen beyaz Rusları (Menşevikler) yenmişler, 3 Mart 1918'de Almanlarla Brest Litovsk barışını yaparak savaştan çekilmişlerdir. Aynı senenin temmuzunda da Sibiry'a sürülmüş olan çar ailesinin hepsini öldürmüşlerdir.